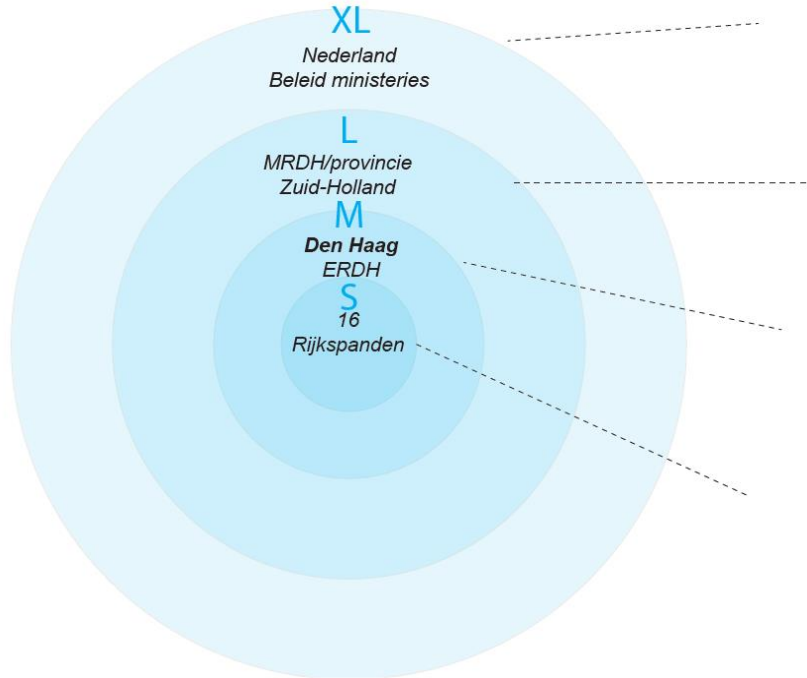

Energierijk Den Haag
Folkwin Emaar

Samenwerking: Top down meets bottom up

Den Haag

Regionaal Ontwikkel Programma:

- Het Rijk heeft een stevige positie op de vastgoedmarkt: met circa 90.000 ha. grond en 12 mln. m² vloeroppervlakte is het Rijksvastgoedbedrijf de grootste grondbezitter en vastgoedeigenaar in Nederland.
- Deze positie is belangrijk bij het realiseren van de kabinetsdoelstellingen op het terrein van werken, wonen, duurzaamheid en circulaire economie.
- Naast het economische rendement ook nadrukkelijk het maatschappelijk rendement centraal stellen.
- Gebiedsgerichte aanpak: van individueel naar collectief
- Samenwerking RVB met regionale en lokale initiatieven.

Voorbeeld is EnergieRijk Den Haag

EnergieRijk Den Haag in het kort:

- **Scope:** 24 overheidsgebouwen centrum van Den Haag.
- **Gebruikers:** Provinciehuis Zuid-Holland, Stadhuis Den Haag en verschillende ministeries.
- **Omvang:** 1 mln m² Bruto Vloeroppervlak.
- **65.000 GJ per jaar besparen.**
- **Planning:** Klimaatneutraal in 2040: gebouwgebonden en gebruiksgebonden energie
- **Doel:** Ontwikkelen van een schaalbare en repeteerbare (gebiedsgerichte) 'samenwerkings-infrastructuur' waar ook ander vastgoed (woningen/utiliteit) op kan aansluiten.

Deze partijen tekenen voor een duurzame Haagse binnenstad:

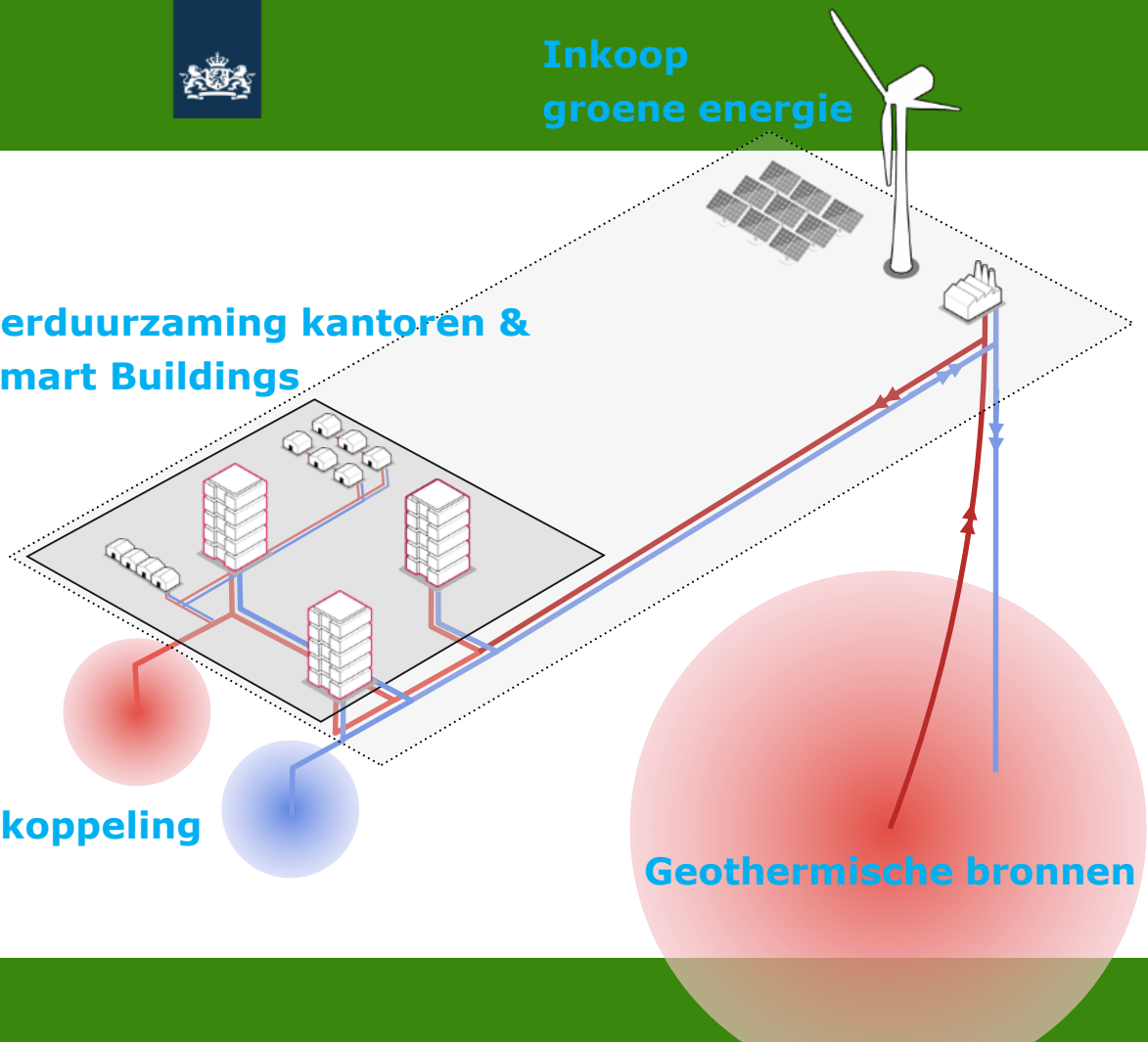
Inkoop
groene energie

1. Vraagbeperking op gebouwniveau
2. Duurzame energie betrekken uit het gebied
3. Inkoop van groene energie

Verduurzaming kantoren &
Smart Buildings

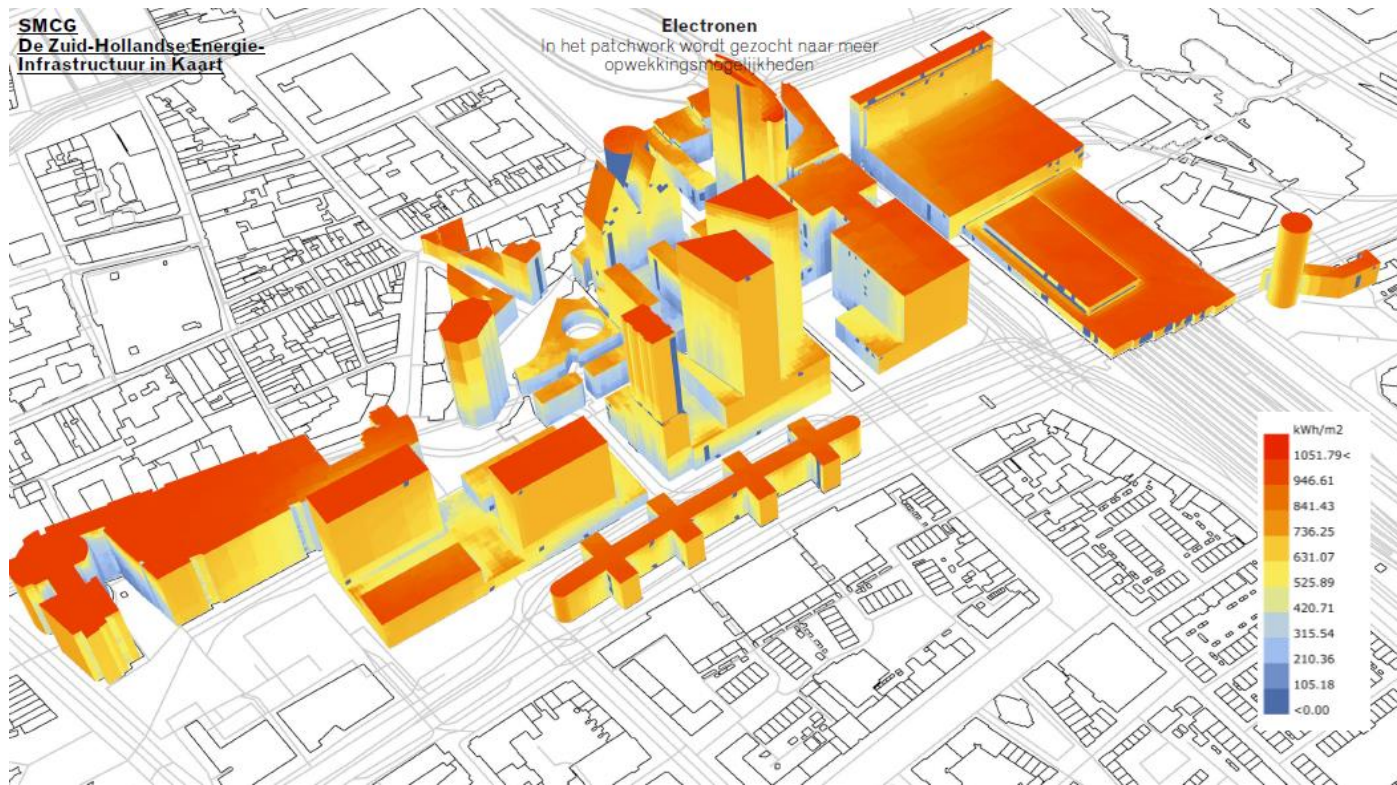
WKO koppeling

Geothermische bronnen

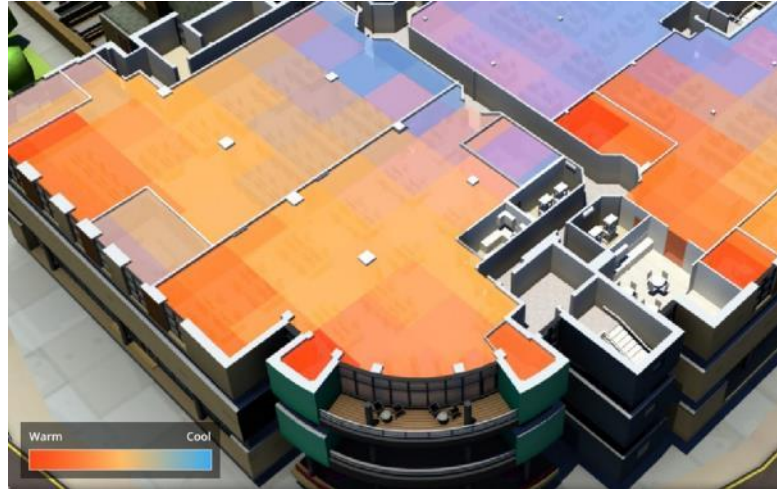

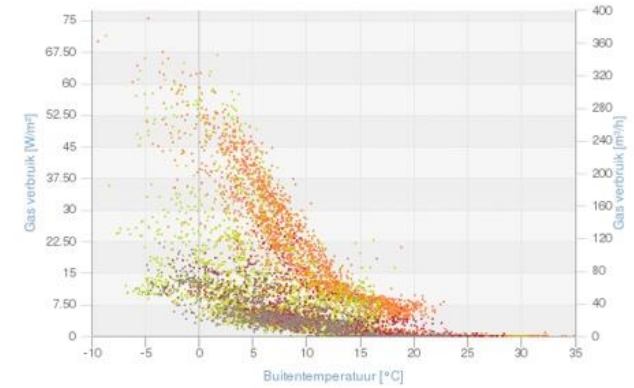
Gebouwniveau: opwek

Gebouwniveau: Smart Buildings

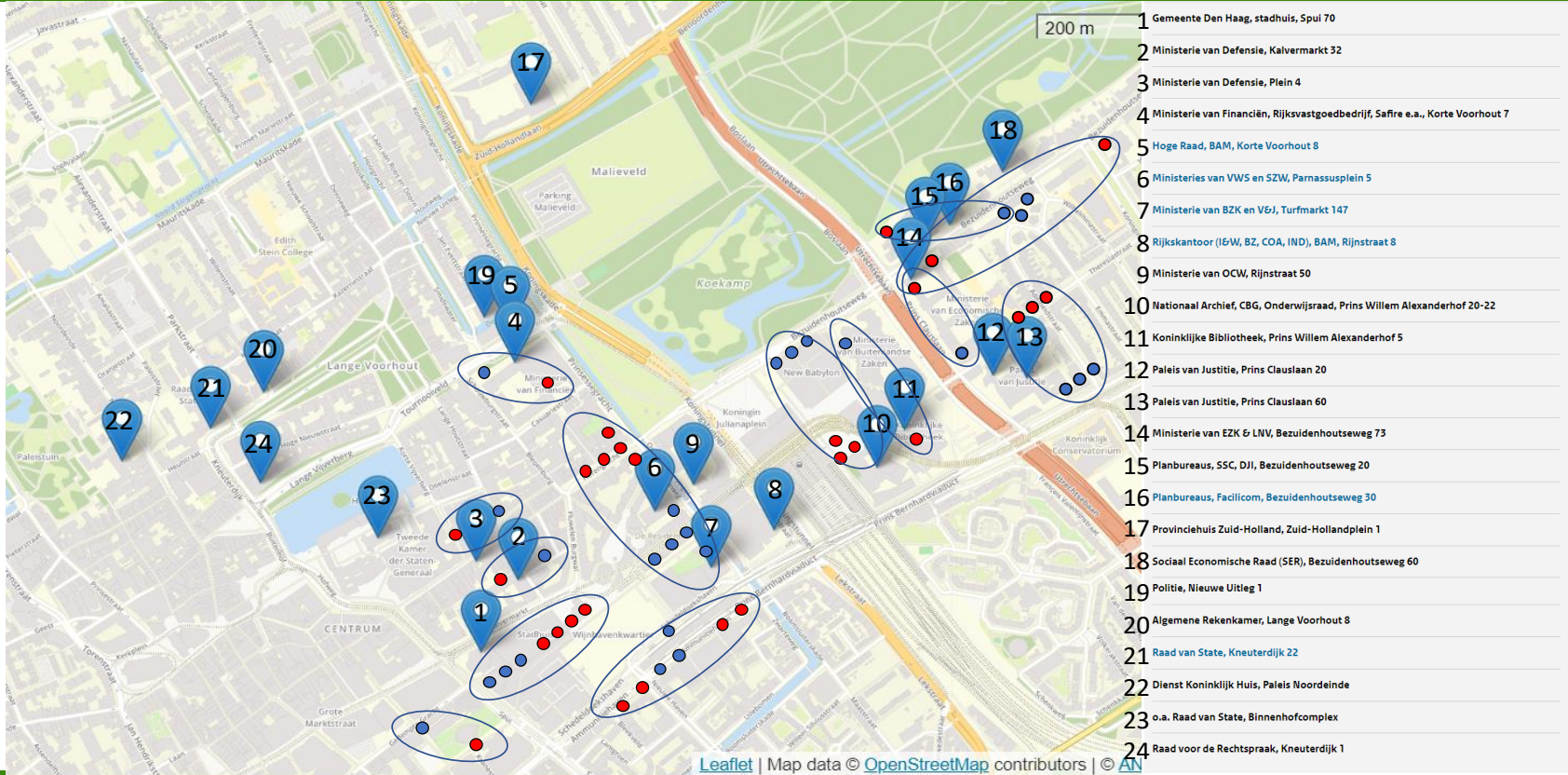

Scatterplot Gas: 2016-01-01 - 2016-12-31

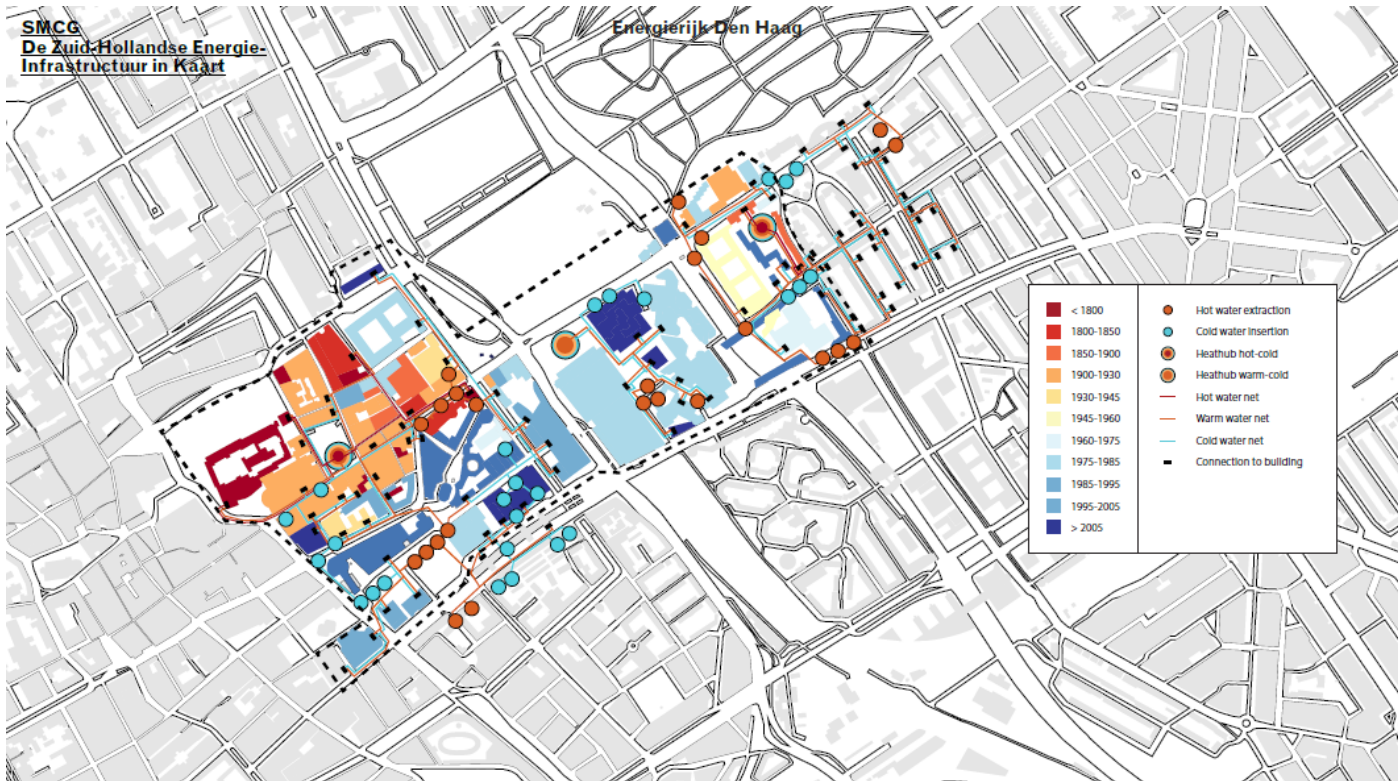

Gebiedsniveau: warmte-koude delen en geothermie

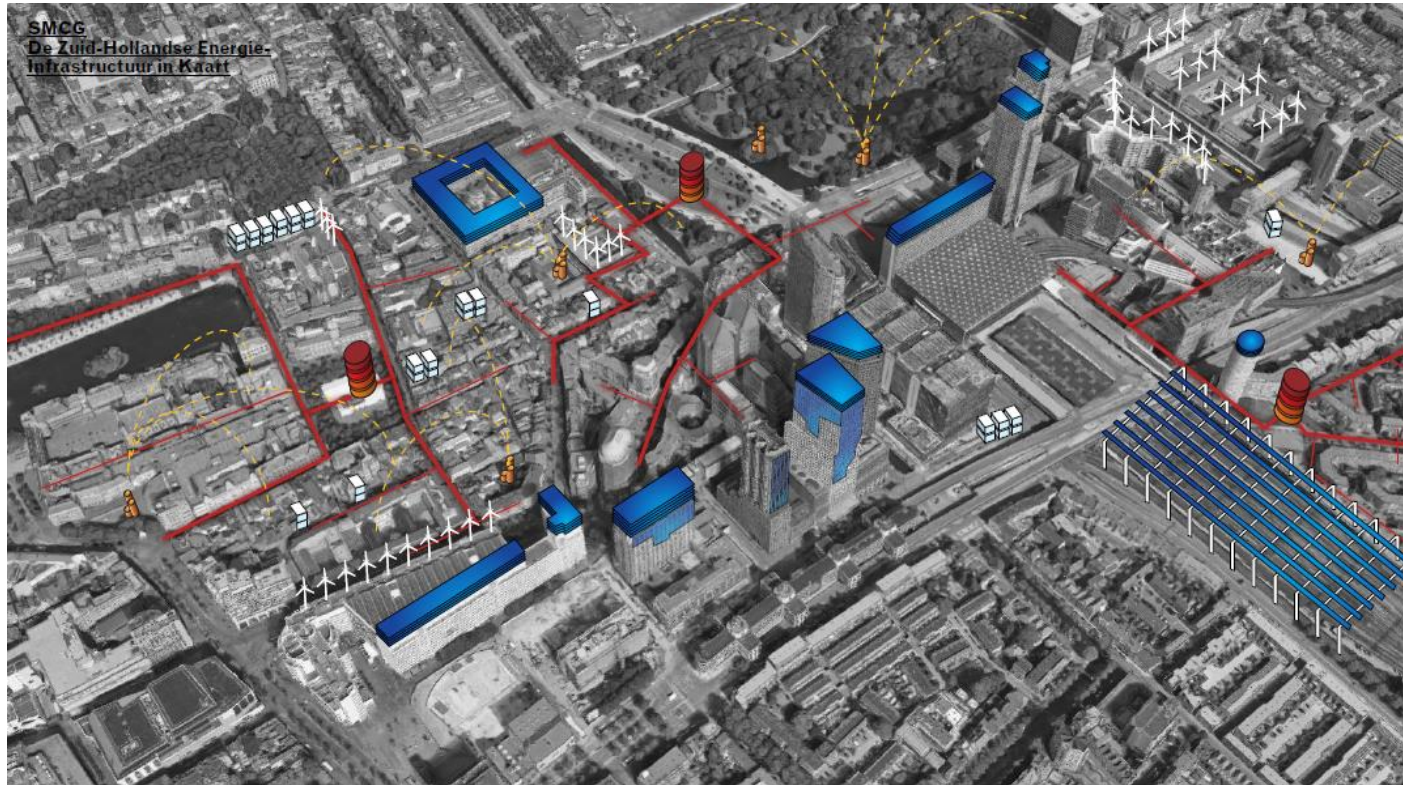

Gebiedsniveau: in dialoog met omgeving

Gebiedsniveau: Onderzoekend ontwerpen

Gebiedsniveau: Top-down energietransitie

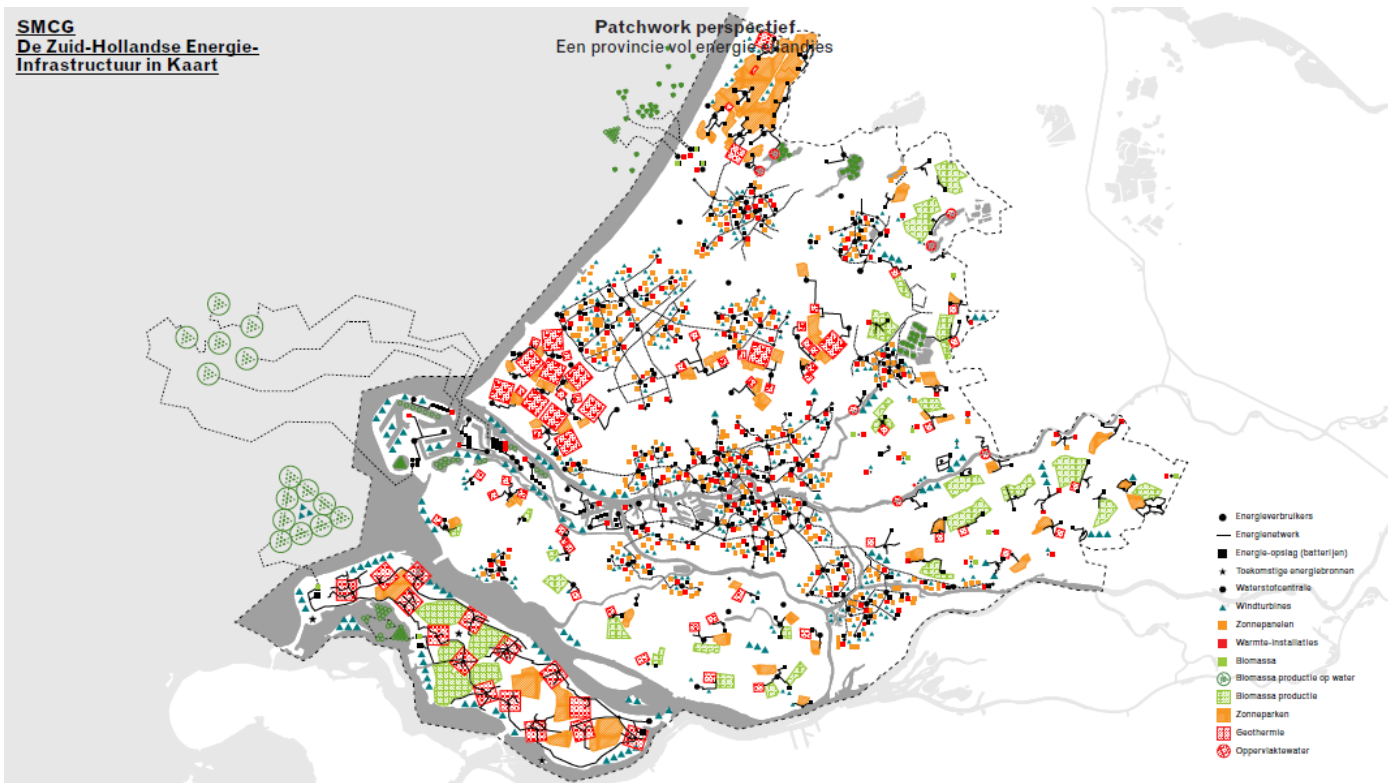

Gebiedsniveau: Bottom up energietransitie

SMCG
**De Zuid-Hollandse Energie-
Infrastructuur in Kaart**

Patchwork perspectief
Een provincie vol energieklankjes

◆ ERDH partners

◆ Kennis en innovatie partners

Bouwcampus, Platform31, The Green Village, Workstartupfactory, Innovation Quarter, Energy Innovation Board, TU's, Yes Delft, TNO, Topsector Energie, Bouwend Nederland, overige kennisinstellingen en kennispartners rondom innovatie

◆ Innovatie aanbieders

Marktpartijen met innovaties: startups, MKB, corporates

Klinkt goed allemaal!

Maar.....

Waar wordt bij jullie het meest over gepraat?

1. Praten over ambities en doelen
2. Praten over “de beste oplossing”
3. Praten over het plan van aanpak
4. Praten over “wie gaat wat betalen?”
5. Bij ons wordt nauwelijks gepraat

- Alleen ga je sneller, samen kom je verder!
- Waar zit de energie? (“Coalition of the willing”)
- Communicatie: luisteren, begrijpen, verbinden
- Beginnen: stappen zetten, fouten durven maken, samen zoeken, wil om te leren en samen ontwikkelen

Bedankt!

